

Hans Åge Hansen

Kirkens d

Ellinge - 5863 Ferritslev

Tell. (09) 98 14 32

STEFFEN MADSEN:

ELLINGE SOGN FØR OG NU

(Med tak til Stephan Madsen, Ellinge Skovgård
for lånet af hans farfaders manuskript)

Om hundrede Aar er Alting glemt, siger et gammelt Ord, og om det end i vor historiske Tid er mindre korrekt, saa kan det ikke nægtes, at meget bliver glemt, som senere Slægter vilde sætte Pris paa at vide Besked om. Derfor agter jeg i denne Bog at nedskrive adskillige Ting, som min efterlevende Slægt mulig kan have Nytte og Fornøjelse af at læse. Vel kan jeg ikke huske meget fra første Halvdel af dette 19de Aarhundrede, men i min Barndom i Fyrreerne levede jeg sammen med flere gamle Folk, som fortalte om den store Omvæltning i Slutningen af forrige Aarhundrede, ved Udskiftning, Udflytning og de Forandringer, som blev en Følge deraf, dertil var jeg altid en opmærksom Tilhører, og derfor har jeg opbevaret en Æel deraf i Hukommelsen, som jeg senere i Livet paa forskjellig Maade har faaet stadfæstet.

Fra min Barndom mindes jeg ældre Folks Ord: Nu skulle de gamle se op, da ville de ikke kunne gjenkende den By, hvori de havde boet og endnu mindre den Mark, hvori de havde arbejdet. Maatte jeg ved disse Optegnelser kunne bibringe hine Tidens Ugunst og Særegenhed fremfor Nutiden, i hvilken vi dog jævnlig hører Klage over Tilbageskridt istedetfor Fremgang, saa vil det næppe være skrevet aldeles forgjæves.

Kathrinebjerg den 29 December 1891

Steffen Madsen

Af alle de store og gode Foranstaltninger, som Kong Christian den Syvendes Hofstænd, med Kronprins Frederik i Spidsen, lod foretage til Landvæsenets Errenne i Danmark, har ingen havt saa indgribende Betydning paa Landskabernes Udseende og Anvendelse end Forord. om Jordfællesskabets Ophævelse af 23 April 1781, vel var der tidligere ved forskjellige Anordninger bleven opmuntret og lettet til Udfrielse af Fællesskabet, ved Bestemmelser om særskilte Jorders Indhegning paa felles Fæng, hvad enten det var Ager, Eng eller Skov, naar samme laa paa et Sted; men da det hørte til Sjældenheder, at nogen havde Lodder udover hvad der indeholdtes i Have, Toft, Skov eller Eng, og dette endda for de to sidstes Vedkommende kun undtagelsesvis, saa kunde det ikke i nogen mærkelig Grad lette Driften eller ophjælpe Markfreden, den nævnte Lov næjedes ikke med Opfordringer, den befalede ligefrem, at naar en eller flere Lodsjeere forlangte Udskiftning, saa skulde alle i Fællesskabet medvirke til at faa Udskiftningen fremmet paa den hensigtsmæssigste Maade. Dette havde dog sine Vanskeligheder at faa gennemført, thi det nedarvede og vante at bo sammen i Byen, vakte stærk Uvillie mod at flytte ud paa Marken at bo, hvilket var den eneste fornuftige Maade at gennemføre Udskiftningen paa. Da dette imidlertid ikke blev paabudt ved Lov, kunde det ikke alle Steder gennemføres ved Tvang, og man valgte da istedet derfor enten at dele hver Mand's Part i en Bylod og en Udlod, eller at udskifte i Stjerneform, saaledes at Lodden begyndte med en Spids ved Byen og bredte sig udad efter Markens Grændse.

Hvor Ejerlauget kun bestod af faa Gaarde, eller var delt i 2 eller flere Byer, der var Vanskelighederne ikke saa stærke, men hvor en Snæs eller flere Gaarde laa samlede, der maatte selvfølgelig være langt til Markens yderste Grændse, naar der hørte 60-100 Tdr Land til hver Gaard. Hele Ellinge Sogns Hartkorn var den Gang efter en Skyldsatsning, som var foretaget en Del Aar forud 189 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Albm; deraf har, saavidt jeg ved, Kilde Hølle med 3 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. og Grøfte Hølle med 5 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. havt deres Jorder for sig selv og ikke indlemmet i Fællesskabet. Deraf laa paa Bakstrup By, som var et Ejerlaug for sig selv, adskilt ved Aaen og indtil Reformationen i det 16 Aarhundrede hørende til Ferritslev, omtrent 30 Tdr. fordelt paa de 3 Gaarde med hver 9 Tdr. 3 Skp., medens Resten blev lagt til Husene, hvorefter de 3 blev flyttet ned til Markens yderste Grændse. Ellinge og Paarup havde deres Jorder i Fællesskab, men dog ikke ligesaget

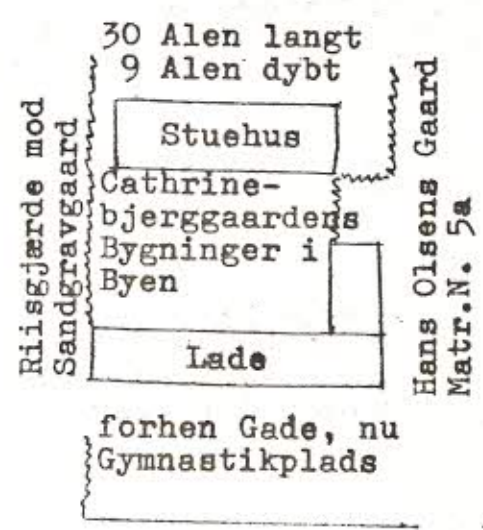
2.

Hartkorn til Gaardene. Saaledes hørte der til Skovgaard, som havde tilhørt Krumstrup (efter Sagnet vundet i Kortspil) kun 6 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. Dens Beboer hed dengang Søren Jørgensen, han havde nogle Aar forud kjøbt den til Ejendom og var saaledes ved Udskiftningen selvstændig Lodsejer. Ligeledes var Annexgaarden, som tilhørte Skjellerup Førstekald, mindre end de andre, den havde kun 5 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. Af det øvrige Hartkorn i Fællesskabet ejede Major Lømvigh paa Rønningesøgaard 123 Tdr. 4 Skp. og Hofjægermester Vind paa Hindemæ 44 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Album, fordelt paa de gamle Huse i Paarup By med tilhørende Haver og Bakken, den saakaldte Vænge, de 3 Gaarde i Paarup By samt 2 i Ellinge By. Rønningesøgaards Hartkorn var fordelt paa 11 Gaarde i Ellinge By, hele Bækstrup, de gamle Huse i Ellinge By med Undtagelse af et, der tilhørte Hindemæ (Sadelmagerens) samt Christen Hansens Sted i Paarup, der laa tæt syd for Hans Christensens Gaard paa den søndre Side af Vejen, men som nu er nedbrudt og tillagt Hans Christensens Gaard ved Magelæg med Rønningesøgaard, som fik noget over en Td. Land af hans Mark, som grændsede til R. Søgaards Sø, og Retten til Fiskeri og Rørskær i samme. Gaardene i Ellinge og Paarup stod for hver 8te Tdr. Hartkorn, og foruden Gaardene ~~jæ~~ ejede R. Søgaard Kroen, som ligeledes havde Jorder i Fællesskabet i mindre Forhold, men hvor stort ved jeg ikke. Skoleholderen, som fik en meget ringe Løn af Distriktet (hele Sagnet), mest Naturalier, da Penge var knappe, havde ikke anden Jord end Haven, men han havde Ret til at faa $3\frac{1}{2}$ Hoved græsset i Byens fælles Græsningsmark; hvorledes han saa fik dem forret om Vinteren, ved jeg ikke; thi Ydelsen af Fourage blev først anordnet ved Skoleloven af 1814. Husmændene havde heller ikke Parter eller Agre i Fællesskabet, kun større eller mindre Haver ved Huset og forøvrigt Græsningsret til en Ko, en Qvie, et Faar eller lignende.

Jeg vil nu først henlede Tanken paa, hvorledes der omtrent saa ud i Ellinge By i Tiden før 1796. 10 af de Gaarde, som nu ligger paa Marken, laa dengang indeklemt imellem hverandre og dem, der endnu ligger der, en Gaard blev nedlagt og Laderne nedbrudt, medens Stuehuset tilligemed Gaardsplads og Have blev af Major Lømvigh ved Gavebrev af 1802 skænket til et Fattighus for Ellinge Sogn. En ældre Kvinde, som gik under Navnet Lange Lisbeth, og som døde i Fattighuset i Halvtredserne, var født i Gaarden 1768 og opdragen der tilligemed mindst en Broder ved Navn Peder Ellinge, imens deres Forældre havde Gaarden i Fæste.

Ved Landvæsenskommisionens Forretning den 8te September 1795 tilbød Hr. Major Lemvigh at udflytte 2 a 3 Gaarde alt efter Omstændighederne, dette Løfte overskred han betydelig, idet ikke mindre end 6 af hans Gaarde blev udflyttet Aaret efter, nemlig:

1. Kathrinebjerg, som han selv gav Navn efter sin Hustru Fru Cathrine Lemvigh. Det var oprindelig bestemt, at Gaarden skulde ligge 2 a 300 Alen mere sydlig, end den nu ligger, men Majoren mødte selv og valgte Stedet paa Myrebankens yderste Skraaning mod Syd, saaledes at der blev Fald fra Stuehuset i Nord til Laden i Syd, og man havde Adgang til Vand tæt syd for Gaarden, hvad der dengang sattes Pris paa, da ingen kjendte til at lave dybe Brønde eller at skaffe Vandet op af saadanne. Gaarden laa tæt nord for Gymnastikpladsen, det nordøstlige Hjørne af samme optager lidt af Ladens Plads, mod Øst var den tildels kun adskilt fra Hans Olsens Gaard Matr. No 5a ved et Riisgjerde og ligeledes fra Sandgravgaarden. Bygningerne var opførte af Egetræ med klinede Vægge og Straatag, Laderne maa have været gamle, da der ikke blev synderlig meget af dem brugt til den ny Gaard, men Stuehuset maa have været ret godt, da det blev flyttet ud som det stod og blev anvendt til Staldlade; det var omtrent 30 Al. langt, 9 Al. dybt, 3½ Alen højt, Egetræet var meget gammelt, det bar tydelige Spor af at have været anvendt til større Bygninger en eller flere Gange tidligere, saa at dets Alder maa have været adskillige Hundrede Aar. Vinduerne, som blev anvendte til Karlekammer, Loft og Kjælder i det ny Hus var selvfølgelig lave, med smaa Ruder og Blysprosser; men det tyder dog paa, at den Tid, da Bøndergaardene manglede Loft og Vinduer idetmindste for denne Egns Vedkommende ligger mange Aar forud før den Tid. Nævnte Stuehus gjorde Tjeneste som Heste- og Kostald i 72 Aar, det var den østlige Længde, som blev ombyttet med Grundmus 1868.

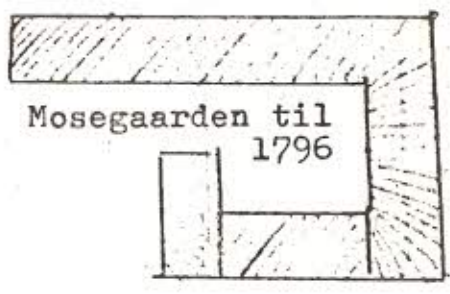
2. Vest for denne Gaard og ligeledes tæt nord for den nuværende Gymnastikplads, omtrent 20 Alen øst for Mads Hansens Gaard Matr. 6a laa Sandgravgaarden adskilt fra Cathrinebjerggaarden

ved Riisgjærde, som fortsattes et Stykke ned i Toften, ca. 150 Alen, ligeledes som Hegn og Skjæl, Bygningerne havde Form som hosstaaende Rids, vare smalle og vidstnok kun benyttet efter Omhugning og med Tillæg af ny Bjælker og Spær. Gaarden har ligget meget indskrænket og kun havt et Tilliggende ved Gaarden af omtrent 4 Skp. Land, medens Cathrinebjerg har havt det 4-dobbelte.

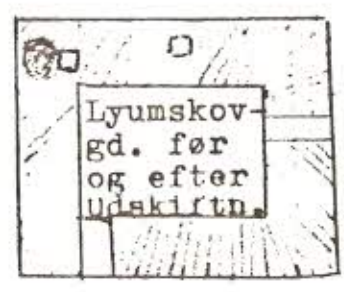

Cathrinebjerggaarden

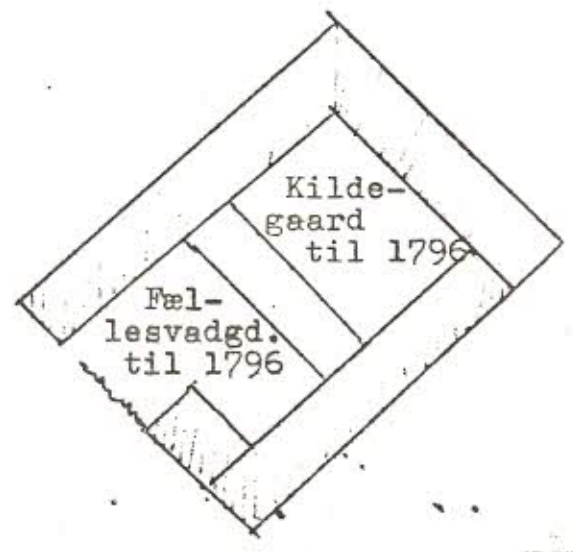
3. Mosegaarden havde Vej ind fra Gaden syd for det lille Gadekjær i Kirkeballe, omtrent udfor Vejen eller Gyden der fører op til Hans Rasmussens Gaard Matr. 3 ca. 20 Alen øst for Gaden i Skræder Lars Jacobsens Toft Matr. No 14; den laa her ret frit, havde en stor frugtbar Frugthave der strakte sig ned til Linie med Paarupvejen. Dens Haveblomster, som Primula, Erets og Pinselilier, Pioner og Vintergæk med flere stod endnu ved Hegnet til Stengyden, mens jeg gik i Skole.

4. Lyumskovgaarden laa i Hans Rasmussens Toft Matr. No 3, tæt vest for Kirkestien, som dengang var Gade lige til Christen Sædelmagers Hus, ca. 30 Alen fra Indkjørselen til Hans Rasmussens Gaard; den var sammenbygget i 4 Kængder, som blev udflyttet og benyttet temmelig uforandret, den havde kun en lille Have ved Gaarden, men muligvis Andel i Toften syd for.

5.-6. Kildegaarden laa 15 Alen sydvest for Hjørnet af Lyumskovgaarden, var sammenbygget med Fællesvadgaarden, laa parallelt med Hans Rasmussens Studehus Matr. No 3 i en Afstand fra dette af 19 Al. Fællesvad laa vestligst som paa Ridset, disse 2 Gaarde havde Vej til Gaden fælles med Hans Rasmussens Gaard (Matr. No 3) til hans Port, derfra gik den østen om hans Gaard i sydvestlig Retning til deres Porte. Disse 6 Gaarde lod Major Lemvig udflytte paa de Steder hvor de nu ligger, i Aaret 1796, paa de dem tillagte Lodder -

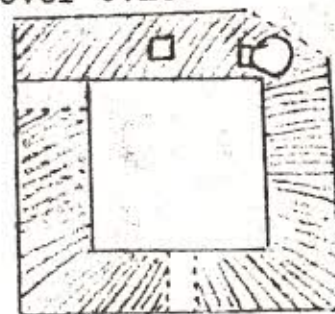

3 hele i Styresmarken og en hel og 2 halve i Espebarken. Lyumskovgaardens var dog først bestemt til at blive liggende til 1797 for bedre at overkomme Arbejdet, men da det var besværligt at have al sin Jord liggende saa langt borte, tilbød Gaardens daværende Fæster Hans Sørensen selv at udflytte Gaarden, inod at faa noget Tæmmer af Hersekabet. Gaarden blev altsaa udflyttet samme Aar som de øvrige, men fik derved en noget anderledes Form og Indretning end de øvrige, der for Helgaardenes Vedkommende alle blev bygget efter én Tegning som hosstaa-

ende Rids. Stuehusets Indretning var:

3 Fag til Storstue, 1 Fag til Førstue, en Alkoveseng, en saeben Skorsten saa stor at den optog hele Fagets Bredde og vendte Aabningen ud mod et lille Kjøkken, hvorfra der altsaa fyredes og lavedes Mad en Sommeren, ved at en Træstang var anbragt i en Fals tværs over Skorstenen og forsynet med en Jeraring og et Par Jernkroge af Form

Stuehus i Nord,
9 Fag + Taget
over Ovnen

som S, hvorpaa man hang Gryden; til Stegning benyttedes Trefod og en Jerarist paa 4 Ben og med Skaft; i 2 Fag var Døgligstue med Alkove og Kjølder til Æl og Mælk, 3 Fag var Bryggers med en meget stor Skorsten saakaldt Plads til Døjstrug, Kar, Trappen til Loftet o.s.v. Ovnen stak ud i det Frie og blev kun dækket af et Tag, som hvilede paa kloveformede Træstivere af Eg i Sundbygning. I Døgligstuen blev saa anbragt en Bæse af brændte Sten, eller hos bedrestillede en Ovn af 4 Jernplader, en paa hver af de 3 Sider og en foroven med Trækrør af Kobber eller Kursten; naar Kakkelovnen var af Jern, blev der paa den ene Side anbragt en saakaldt Vinde der bestod af en rundsmedet Jernstanga $\frac{1}{2}$ " tyk med Krog foroven til at hænge Gryden paa, den var indrettet til at dreje rundt saaledes, at naar Ovnens 2de Jerndere blev aabnede kunne Gryden svinges udenfor og tages af, fyldes i eller røres. Dette var den Tids Kunst paa det Omraade, men at Menneskene var ligesaa forfængelige dengang som nu ses paa alle de Snirkler og Udæjslinger den Tids Kobber og Jernstøi blev udstafferet med, navnlig paa Porte- og Dørbeslag, Vognbeslag og lignende, hvor det snarere var til Skade end Gavn for Holdbarheden.

At opføre saamange Gaarde i en Sommer af enkelt Mand skulle synes uoverkommeligt og meget dyrt, men naar man ved hvorledes

